

İSLÂM CEZA HUKUKUNA GÖRE OLAY YERİ İNCELEME

Yrd. Doç. Dr. Şevket PEKDEMİR*

Özet: Suçun maddi delilleri olay yerinden elde edilir. Olay yerinde yapılacak inceleme ve araştırmanın başarısı soruşturmanın sonucunu etkiler. Suçun kim tarafından ve nasıl işlendiği zanlı ile olay yerinde bulunan deliller arasındaki bağla tespit edilir. Bilimsel ve teknik imkanların yetersiz olduğu dönemlerde soruşturmacılar daha çok **“suçludan delile ulaşma”** yöntemini tercih etmek zorunda kalmıştır. İnsan hakkı ihlallerine neden olan bu yöntem çok eleştirilmiş zamanla teknik imkanların gelişmesiyle suçludan delile ulaşma yöntemi terkedilerek **“delilden suçluya ulaşma”** yöntemi tercih edilmiştir. Modern hukuk anlayışında suçlu ile suç arasında bağın kurulmasında yardımcı olan unsurların başında yer alan olay yeri inceleme, soruşturmanın en önemli basamaklarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu amaçla günümüzde olay yeri inceleme çalışma usulleri kanun ve yönetmeliklerle düzenlenmiş, resmi kurumlarda ilgili birimler oluşturulmuş, alanında uzman personeller yetiştirilmiştir. Modern hukukta olay yeri inceleme çalışmaları bu seviye gelmişken İslam hukukunda geçmişte ve günümüzde ne gibi çalışmaların yapıldığının ortaya konularak durum tespitinin yapılması, konunun naslar temelinde değerlendirilmesi günümüz bilim adamlarından beklenen bir çalışmadır. Bu nedenle makalede İslam hukukunda tarihsel süreçte zamanın dönemsel şartları da dikkate alınarak olay yeri inceleme çalışmaları çeşitli yönleriyle ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: olay yeri, delil, ispat, suç, adalet

CRIME SCENE INVESTIGATION IN ACCORDANCE WITH THE ISLAMIC CRIMINAL LAW

Abstract: Material evidence is obtained from the scene of the crime. The success of the examination and research to be done at the scene affects the outcome of the investigation. It is determined by whom and how the crime was committed with the connection between the suspect and the evidence at the scene. During times when scientific and technical opportunities are inadequate, investigators often resorted to the method of “reaching evidence through criminal”. This method, which causes human rights violations, were highly criticized. The method of “reaching evidence through criminal” was abandoned with the development of technical means over time and the method of “reaching the criminal through evidence” has been adopted. In the understanding of modern law, crime scene investigation, which is at the top of the elements that help to establish the connection between the criminal and crime, is regarded as one of the most important steps of the investigation. For this purpose, crime scene investigation methods have been regulated by laws and regulations today, related units have been established in official institutions and expert staff has been trained in the field. While the crime scene investigations are at this level in the modern law, scientists are expected to determine the situation by revealing what kind of work has been done in Islamic law in the past and today, evaluating the subject on the basis of dogmas. Therefore, in the article, crime scene investigations in Islamic law during the historical process have been revealed with various aspects by taking the periodic conditions of time into account.

Keywords: crime scene, evidence, proof, crime, justice.

* Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı, s-ukru@hotmail.com.

A. GİRİŞ

Yeni Türkçede “*olay yeri*” adı verilen suç mahalli eski Türkçede “*mahall-i cürm*” terkihi ile ifade edilmiştir. Modern Arapçada ise olay yeri için daha çok “*mesrahu'l-cerime*” ve “*mesrahu'l-hâdis*” terimi tercih edilirken “*mekanu'l-hâdis*” ve “*mekanu'l-cerime*” kavramları da kullanılmaktadır. Amerika ve İngiltere başta olmak üzere birçok ülkede “*the crime scene*” veya “*the scene of crime*” şeklinde yaygınlaşmıştır.¹

“*Olay yeri*” suçun işlendiği yer,² olayın işleniş tarzının, mağdur ve suç sanıkları ile ilişkisinin saptanabildiği dinamik bölge,³ fail, mağdur ve tanığın aynı zamanda bulunduğu yer,⁴ suç kastının davranışa dönüştüğü yerden başlayıp, failin kaçış yönüyle devam eden, olayın işleniş tarzının, mağdur ile sanığın ilişkisinin saptanabileceği ve maddî delillerin tespit edilebileceği yer⁵ suçun sırlarının sessiz şahidi⁶ gibi birçok şekilde tanımlanmıştır.

Kısaca olay yerini “*suçun işlendiği ve delillerin bulunduğu yer*” olarak tanımlayabiliriz. Olay yerini sadece mekanla sınırlamanın doğru olmadığı kanaatindeyiz. Çünkü özellikle internet suçlarında olay yerinin gerçek mekanla ilişkilendirilmesi her zaman mümkün olmamaktadır. Bu nedenle delilin bulunduğu yeri olay yerinin vaz geçilmez unsuru olarak değerlendirdik.

“*Olay yeri inceleme*” ise genel olarak; “Meydana gelen bir olayın aydınlatılması amacıyla olay yerinde delil niteliği taşıyabilecek her türlü iz, eser ve emarenin bilimsel ve teknik yöntemler kullanılarak araştırılması elde edilen bulguların tespiti, kayıt altına alınması, dokümantasyon toplanması, muhafaza edilmesi ve ilgili yerlere gönderilmesi işlemleri”⁷ olarak tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra aşağıda yer verilen şekillerde de tanımlanmıştır.

- 1 el-Hadrimi Veled Sidina Veled Beru, *Mesrahu'l-cerime ve Refu'l-edille ve tahrizuhe*, Câmiatu Nayif el-Arabiyye li'l-Ulumi'l-emniyye, 2008, s.13; Abdullah b. Muhammed el-Yusuf, “Mefhûmu masrahi'l-hâdisi beyne'd-delaleti ve'd-delim el-karine ve'l-eser”, *Mu'temeru'l-karâini't-tibbiyyeti'l-muâsıra ve eseruhâ fi'l-Fikh*, 2014, I, 12; Nasır b. Hamd Nasır el-Ğanım, *et-Tekniyyâtü'l-hadise fi fahsi mesrahi'l-havâdisi'l-harik*, Câmiatu Nayif el-Arabiyye li'l-ulumî'l-emniyye, 2006, s.43.
- 2 Beru, *Mesrahu'l-cerime*, s.13; Yusuf, “Mefhumu masrahi'l-hâdis”, s.16; Ahmet Nezih Kök, *Türk Ceza Adalet Sisteminde Adli Tıp Uygulamaları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s.166.
- 3 Oğuz Karakuş-Bülent Ünal, “Olay Yeri İnceleme”, *Kriminalistik*, (Editör: Oğuz Karakuş), Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s. 9; Ahmet Nezih Kök, “Parmak İzlerinin Delil Olarak Kullanılması”, *AÜEHFD*, c. 7, sy. 3-4, 2003, s. 4.
- 4 Kök, *Adli Tıp*, s. 166.
- 5 Özkan, Gültekin, “Olay Yeri İnceleminde Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *TAAD*, c.2, sayı:4, s.478.
- 6 Alauddin Selmâni, *Devru'ş-şurtati'l-ilmiyye fi isbati'l-cerime*, Câmiatü Muhammed Haydar, Biskra, 2014, s. 27.
- 7 Karakuş-Ünal, “Olay Yeri İnceleme”, s. 10.

“Olay yeri inceleme olayın faili, olay yeri ve mağdur arasındaki ilişkinin net olarak tanımlanabilmesi için hukuka uygun olarak, yetki verilmiş olan birimlerce çeşitli bilimsel, teknik, yöntem ve metotlar kullanılarak yapılan, olaya yönelik adli inceleme ve delil toplama işlemidir.”⁸

“Olay yeri inceleme fen bilimlerinin adli olaylara uygulanarak suçun aydınlatılmasına yarayan disiplindir.”⁹

Olay yeri ile ilişkilendirilen terimlerden biri de “*keşif*”tir. Keşif yapmanın olay yeri inceleme olup olmadığı tartışılmış olup çoğunluk keşfin olay yeri inceleme olmadığını savunmuştur. Bu görüşte olanlara göre keşif kovuşturma aşamasında olay yerinin mahkeme heyeti tarafından tekrar gözden geçirilmesidir.¹⁰

Kriminalistiğin alt dalı¹¹ kabul edilen olay yeri incelemenin en önemli amacı olayla ilgili delilleri toplamak suçun nerede, nasıl, ne zaman, kim tarafından ve kime karşı işlendiğini belirlemektir.¹²

Bunun yanı sıra olayın suç mu yoksa kaza mı olduğu, suçun unsurların gerçekleşip gerçekleşmediği, suçun veya masumiyetin ispatı çalışmalarının tümü,¹³ dokümantasyon ve belgeleme işlemi, olayın faili ve mağdur arasındaki ilişkiyi saptama faaliyetleri de olay yeri incelemenin amaçları arasındadır.¹⁴

Olay yeri tek mekanla sınırlı olmayabilir. Suçun çeşidi, niteliği ve suçluların sayısına göre olay yeri değişebilir. Hatta olayın karmaşıklığı nispetinde olay yeri sayısı da artabilir. Olay bir yerde başlayıp başka bir yerde sonuçlanabilir. Teknolojideki gelişmeler olay yeri algısını da etkilemiştir. İnternet suçlarında olay yerinin tespiti etrafındaki tartışmalar bu algının neticesidir.¹⁵ Bazı durumlarda bulguların elde edildiği yer asıl olay yeri olmayabilir. Örneğin mağdur bir yerde öldürülüp başka bir yerde gömülebilir.¹⁶ Tüm bu olasılıkları dikkate alan birtakım araştırmacılar olay yerini birincil ve ikincil olarak iki kısma ayırmaktadır. Suçun işlendiği yer birincil olay yeri, şüphelinin suçun işlenmesinden önce veya sonra bulunduğu

8 Gültekin, “Olay Yeri İnceleme”, s. 478.

9 Karakuş-Ünal, “Olay Yeri İnceleme”, s. 3.

10 Karakuş-Ünal, “Olay Yeri İnceleme”, s. 3.

11 Karakuş-Ünal, “Olay Yeri İnceleme”, s. 3.

12 Veysel Dinler, “Kolluğun Olay Yeri İnceleme Yetkisi”, *Suç Analizi 1*, (Editör: Mustafa Kaygısız, Hanifi Sever), Ankara, 2006, s.117; Karakuş-Ünal, “Olay Yeri İnceleme”, s.4; Gültekin, “Olay Yeri İnceleme”, s. 478.

13 Karakuş-Ünal, “Olay Yeri İnceleme”, s. 3; Kök, *Adli Tıp*, s.166; Gültekin, “Olay Yeri İnceleme”, s. 478.

14 Beru, *Mesrahu'l-cerime*, s.19; Karakuş- Ünal, “Olay Yeri İnceleme”, s.11.

15 Ahmed b. Dahilullah er-Raddâdi, *Muâyenetiü mesrahi'l-cerime*, Merkezü'l-Arabi li'd-dirasati'l-emniyye ve't-tedrib, Riyad, 1989.s.53,59; Beru, *Mesrahu'l-cerime*, s.13,14; Yusuf, “Mefhumu masrahi'l-hâdis”, s. 16; Oğuz Polat, *Kriminaloloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015, s. 256,257.

16 Polat, *Kriminaloloji ve Kriminalistik*, s. 256.

yer ise ikincil olay yeri olarak ifade edilmektedir.¹⁷ Olay yeri çok küçük veya çok büyük alanlar olabileceği gibi açık veya kapalı alanlar da olabilir.¹⁸

1. Olay Yeri İnceleme Ekibinin Görevlendirilmesi ve Olay Yerine İntikâli

Bir kısım olaylarda hakim soruşturmanın tüm aşamalarını kendisi yürütebilir. Ancak yargı mensuplarının muhakeme esnasında karşılaştığı her konuda uzman olması mümkün değildir. Bu nedenle hakim bilgi ve tecrübesini aşan, uzmanlık gerektiren durumlarda bilirkişiyi başvurmak zorundadır.

Olay yeri inceleme ekibi olay yerinde bulunabilecek maddi suç delillerini sistemli bir şekilde araştırmak, tespit etmek, belgelemek, usulüne uygun olarak bilimsel yöntemlerle toplamak ve incelemek üzere ilgili yerlere göndermek işlemlerini yürüten ekiptir.¹⁹ Amacı olay yeri, fail, mağdur ve zaman arasındaki ilişkiyi saptayacak, olayı aydınlatacak delilleri bulmaktır.²⁰

Suçla ilgili aşamalara hakimiyetin ve olay yerinin güvenliğinin sağlanması, olay yerinde ise failin yakalanması, yararlılara yardım edilmesi, şahitlerin dinlenmesi, delillerin korunması ve bozulmaması için ekibin bir an önce olay yerine intikali gerekir.²¹

Günümüzde olay yeri inceleme ekipleri farklı alanlarda uzmanlaşmış kişilerden teşekkül eder. Uzman kişiler ise daha çok polis ya da Jandarma uzman ekiplerinden oluşmaktadır.²² Fotoğrafçı, plan-kroki çizimcisi, delil araştırma ve toplama görevlisi gibi çeşitli görevlilerden oluşan ekip aralarında iş bölümü yaparak çalışır.²³ Çalışmalar esnasında diktafon, fotoğraf makinesi, kamera ve kroki gibi her türlü araçtan faydalanılır.²⁴ Hırsızlık, cinayet, yangın, patlama ve terör olayları gibi suç çeşitleri farklı değerlendirmeler yapılmasını gerektirebilir.²⁵

17 Carol Ballard, *Olay Yeri İnceleme*, (Çev.Nihal Demirkol Azak), Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara, 2014, s. 7.

18 Selmâni, *İsbâtü'l-cerime*, s. 30,31; Beru, *Mesrahu'l-cerime*, s. 11; Karakuş-Ünal, "Olay Yeri İnceleme", s. 9,10; Ballard, *Olay Yeri İnceleme*, s. 8.

19 Karakuş-Ünal, "Olay Yeri İnceleme", s. 15.

20 Beru, *Mesrahu'l-cerime*, s. 19; Karakuş-Ünal, "Olay Yeri İnceleme", s. 10.

21 Abdurrahman Muhammed Dehlâvi, *el-İntikal ve'l-muâyene fi nizâmi Meclisi't-taâvuni'l-halici*, Câmiatü Nayif el-Arabiyye li'l-ulûmî'l-emniyye, 2008. s. 29; Raddâdi, *Muâyenetü mesrahi'l-cerime*, s. 56; Selmâni, *İsbâtü'l-cerime*, s.34; Beru, *Mesrahu'l-cerime*, s. 25.

22 Kök, *Adli Tip*, s. 166; Ballard, *Olay Yeri İnceleme*, s. 7.

23 Selmâni, *İsbâtü'l-cerime*, s. 36; Karakuş- Ünal, "Olay Yeri İnceleme", s. 15.

24 Raddâdi, *Muâyenetü mesrahi'l-cerime*, s. 73; Selmâni, *İsbâtü'l-cerime*, s. 36; Polat, *Kriminoloji ve Kriminolistik*, s. 262; Karakuş- Ünal, "Olay Yeri İnceleme", s. 11,78.

25 el-Çanım, *et-Tekniyyâtü'l-hadise fi fahsi mesrahi'l-havâdisi'l-harik*, s. 30,54; Polat, *Kriminoloji ve Kriminolistik*, s. 256.

İslam hukuku klasik kaynaklarımızda terim olarak olay yeri inceleme ekiplerinden bahsedilmese de Osmanlı hukuk literatüründe “*ehl-i vukuf*”, Arapça kaynaklarda ise daha çok “*ehlü'l-ilm*” ve “*ehlü'l-hibre*” olarak ifade edilen bilirkişilerin aynı görevi üstlendiğini söyleyebiliriz. Ehl-i vukufun bir veya birkaç kişiden oluşabileceği gibi fasık, erkek veya kadın hatta gayr-i müslim olabileceği belirtilmiştir. Şahitlik gibi değerlendirilen durumlarda en az iki kişi olması zorunludur.²⁶ Sonuç olarak İslam Muhakeme hukukuna göre olay yeri inceleme ekiplerinde alanında uzman herkesin görevlendirilebileceğini söyleyebiliriz.

Modern hukukta olduğu gibi İslam hukukunda da hakimin uzman kişilerden destek almasının gerekliliği tartışılmış çoğu zaman hakimin takdirine bağlı olduğu değerlendirilse de kimi zaman zorunluluk olduğu savunulmuştur.

İslam hukukunda olay yeri inceleme ekiplerinin görevlendirilmesi ve olay yerine intikali ile ilgili örneklerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

i. Müslüman olmak için Medine'ye gelen Ureyne kabilesinden birkaç kişi Medine havası kendilerine iyi gelmediğinden hastalanırlar. Bunun üzerine Hz. Peygamber, şehrin dışında otlayan zekât hayvanlarından faydalandıkları takdirde iyileşebileceklerini söyler. Hz. Peygamber'in söylediğini yapıp iyileşen Ureyneliler bir müddet sonra şehri terk ederken şehrin dışında otlayan zekât hayvanlarının çobanı ile karşılaşır ve onu öldürürler. Durumdan haberdar olan Hz. Peygamber suçluların tespiti için kaiflerle birlikte yirmi kişilik ekip görevlendirir.²⁷ Bu olayda kaifleri olay yerini incelemek için görevlendirilen ve oraya intikal eden uzman kişiler olarak değerlendirebiliriz.

ii. Hz. Peygamber keşif niteliğinde olsa da bizzat kendisi olay yeri incelemesi yaptığı gibi bazen de bir kişi veya ekibi görevlendirerek olay yerinde incelemelerde bulunmasını istemiştir. Örneğin Huzeyfa b. Yeman'ı varislerin ihtilaf ettiği binayla ilgili problemi çözümlmek için, Abdullah b. Revâha'yı vergisi alınacak taze hurma miktarının tespiti için²⁸ bilirkişi olarak görevlendirmiştir.²⁹

iii. Hz. Peygamber zina suçunu itiraf eden Maiz'in şuurunun yerinde mi yoksa içki alıp sarhoşlukla mı itirafta bulunduğunu sorduğunda ahabın arasından biri kalkarak ağzını koklamış sonra içki emaresi olmadığını söyleyince ikrarının

26 Ali Şafak, “Ehl-i Vukuf”, *DİA*, 1994, X, s. 532; Nasi Aslan, *İslâm Yargılama Hukukunda “Şühûdu'l-hal” Jüri Osmanlı Devri Uygulaması*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1999, s. 102.

27 Buhâri, “Hudûd”, 17; Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 3.

28 Ebû Dâvûd, “Zekât”, 15; Şafak, “Ehl-i Vukuf”, X, s. 532

29 Beyhakî, *Sünen*, VI, s. 111.

sahihliğine hükmedilmiştir.³⁰ Bu örnekte Hz. Peygamberin talebi üzerine Maiz'in içki içip içmediğini kontrol eden kişi olay yeri inceleme ekibinin üyesi, sahabenin Maiz'i koklaması ise olay yerinden delil toplaması olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmalar günümüzde kan ve idrar örneği alma gibi daha teknik seviyede yapılmaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi olay yeri çalışmaları bazen hakim bazen de kolluk görevlileri arasından seçilen olay yeri inceleme ekipleri tarafından yürütülür. İslam muhakeme hukukunda da Hz. Peygamber dönemin olduğu gibi dört halife döneminde de her iki yönteme başvurulmuştur. Bu dönemde yapılan olay yeri inceleme örneklerinden bazıları şunlardır.

i. Hırsızlık suçunda had cezası verilebilmesinin şartlarından biri de çalınan malın belli bir nisab miktarına ulaşmasıdır. Hakim çalınan malın maddi değerini biliyorsa had cezasının verilir verilmeyeceğine karar verebilir. Ancak hakim her malın değerini bilmesi ve çalınan miktarın nisaba ulaştığını tespit etmesi mümkün değildir. Bu durumlarda bilirkişiden yardım alması gerekir. Nitekim Hz. Osman döneminde çalınan bir yiyeceğin nisab miktarına ulaşmış ulaşmadığı bir uzman yardımıyla tespit edildikten sonra had cezası uygulanmıştır.³¹ Bu örnek cezanın infazında uzman ekiplerin bilgisine başvurulması bakımından önemlidir.

ii. Gerek Hz. Ömer, Benî Mahzun'dan bir kişinin Ebu Sufyan hakkında arazi meselesiyle yaptığı şikâyeti gerekse Hz. Osman, Hz. Ali ile Talha ibn Abdullah arasındaki bir arazi meselesini bizzat arazinin bulunduğu yere gidip keşif yaparak hükme bağlamıştır.³²

iii. Hz. Ali'ye gelen bir çocuk babasıyla beraber yolculuğa çıkan grubun onu öldürdüğünü ve yanındaki tüm eşyalarına el koyduğunu ihbar eder. Hz. Ali güvenlik güçlerinden olayın araştırılmasını ister. Bu hadise de adli vakalarda ilk dönemden itibaren uzmanlara başvurulduğunu göstermektedir.³³ Hz. Ali tarafından görevlendirilen grup bugünkü anlamda olay yeri inceleme ekibinin bir örneği olarak değerlendirilebilir.³⁴

30 Müslim, "Hudûd", 5.

31 Mâlik, "Hudûd", 7.

32 Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl Serahsî, *el-Mebsût*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, ts., XIX. s. 3; Davut Yaylalı, *İslâm Hukukunda Adli Deliller*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, 1980, s. 179.

33 Beyhaki, *Sünen*, X. s. 179; Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed İbn Kayyim el-Cevziyye, *et-Turukül-hükmiyye fi's-siyaseti's-ser'iyye*, Mektebetü dari'l-beyan, ts, s. 45

34 İbn Kayyim, *Turuku'l-hükmiyye*, s. 45.

2. Olay Yeri Güvenliğinin Sağlanması

Olay yerinde yapılabilecek güvenlik ihmalleri soruşturmanın seyrini olumsuz etkileyebilir. Hava koşullarının yanı sıra mağdur, şüpheli, basın mensupları, meraklı kalabalık ve olay yeri inceleme ekibinde görevli personelin hataları olay yerindeki delillerin bozulmasına veya kaybolmasına sebep olabilir.³⁵

İnsan faktörünün yanı sıra olay yeri incelemelerinde delillerin güvenilirliğini etkileyen en önemli iki unsur çevre ve zamandır. Hem çevresel faktörler hem de zaman olay yerindeki delillerin orijinal halinin değişmesine veya tamamen yok olmasına sebep olabilir. Bu değişim biyolojik delillerde olabileceği gibi bazı fiziksel delillerde de olabilir. Örneğin olay yerindeki kan lekeleri ister kapalı mekanda isterse açık mekanda olsun zamanla kurur ve renk değiştirir. Aynı şekilde mermi veya boş kovan çevrenin etkisiyle delil olma niteliğini kaybedebilir. Olay yerinde bir eşyaya dokunmak parmak izlerine, yumuşak bir zeminde yürümek ayak izlerine zarar verebilir.³⁶

Olay yeri güvenliğini sağlamak için alınacak tedbirler suçun niteliği ve olay yerinin özelliğine göre değişebilir. Kapalı olay yerinde alınacak tedbirlerle açık alan veya ıslak alandaki olay yerlerinde alınacak tedbirler farklıdır.³⁷ Açık alanlarda iklim ve çevre koşullarının olay yerindeki delilleri bozmaması için kapalı alana göre daha sıkı tedbirlerin alınması gerekebilir.

Olay yeri güvenliği teknik ekipman ve cihazlar yardımıyla görevli uzmanlar tarafından sağlanır.³⁸ Günümüzde olay yeri suçun tipine göre şerit bant, barikat veya güvenlik güçleri tarafından korunmaktadır. Böylece yetkililer ve izin verilenler haricinde başkalarının olay yerine girmeleri engellenir.³⁹ Daha sonra olay yerinin orijinal hali fotoğraf, video ve kameralarla belgelenir. Bu işlem hem olay yeri analizi için hem de olayın hatırlanması için çok önemlidir.⁴⁰

35 Dehlâvî, *el-İntikâl ve'l-muâyene*, s. 34,35; Raddâdî, *Muâyenetü mesrahi'l-cerime*, s.50; Selmânî, *İsbâtü'l-cerime*, s. 35,36; Beru, *Mesrahu'l-cerime*, s.20-30; Karakuş- Ünal, "Olay Yeri İnceleme", s. 47.

36 Raddâdî, *Muâyenetü mesrahi'l-merime*, s.58; Beru, *Mesrahu'l-cerime*, s.20; Polat, *Kriminoloji*, s. 254; Ballard, *Olay Yeri İnceleme*, s. 6.

37 Yusuf, "Mefhûmu masrahi'l-hâdis", s. 26; Selmânî, *İsbâtü'l-cerime*, s. 42; Karakuş-Ünal, "Olay Yeri İnceleme", s. 51.

38 Raddâdî, *Muâyenetü mesrahi'l-cerime*, s. 50; Selmânî, *İsbâtü'l-cerime*, s. 36; Karakuş-Ünal, "Olay Yeri İnceleme", s. 52.

39 Dehlâvî, *el-İntikâl ve'l-muâyene*, s. 34,35; Beru, *Mesrahu'l-cerime*, s. 30, 31; Polat, *Kriminoloji ve Kriminalistik*, s. 258; Ballard, *Olay Yeri İnceleme*, s. 6.

40 Visam Ahmed Semrut, *el-Karîne ve eseruhâ fi isbatî'l-cerime : Dirase Fıkhiyye Mukârene*, Menşürâtü'l-Halebi el-hukukiyye, Beyrut, 2007, s. 349,350; Selmânî, *İsbâtü'l-cerime*, s. 37,39; Karakuş-Ünal, "Olay Yeri İnceleme", s. 55; Ballard, *Olay Yeri İnceleme*, s. 8.

Günümüzde olay yeri güvenliğinin sağlanması bir takım usullere bağlanmıştır. Hem araştırmacıyı hem de olay yerindeki bulguları korumak için önlük, eldiven ve galoş gibi kıyafetler giyilmesi bu esaslardan bazılarıdır. Yoksa araştırmacı istemeyerek de olsa bazı delillerin bozulmasına sebep olabilir. Örneğin araştırma esnasında zanlının ayakkabı izlerinin bozulmaması veya başka ayakkabı izlerinin olay yerine karışmaması için galoş türü özel koruyucular giyilmeli, olay yerindeki mobilyalar kullanılmamalıdır.⁴¹

Olay yeri inceleme ekiplerinin dikkat etmesi gereken önemli hususlardan biri de sağlık ve güvenlik tedbirlerinin alınmasıdır. Özellikle terör olaylarında, yangınlarda, radyoaktif gaz sızıntılarında bu tür tedbirler ihmal edilmemelidir.⁴² Bu durumda sanık ve mağdur ile diğer kişilerin can ve mal güvenliğinin sağlanması da olay yeri güvenliği kapsamında.⁴³

3. Olay Yeri Delillerin Toplanması ve Analizi

Olay yerinden toplanan deliller günümüzde teknik ve biyolojik deliller olarak iki grupta değerlendirilmektedir. Parmak izi, kan, sperm, kıl, tükürük, deri parçaları, tırnak vs. biyolojik delilleri oluştururken elbiseler, ayakkabı ve lastik izleri, kurşun, eldiven izleri, kamera görüntüleri ve ses kayıtları teknik delil olarak sınıflandırılır.⁴⁴

Geçmişte rastgele yapılan olay yeri incelemeleri günümüzde mevzuatlarla sistematize edilerek delillerin toplanması birtakım esaslara bağlanmıştır. Olay yeri olduğu şekliyle kaydedilip belgelenene kadar hiçbir eşyaya dokunulmaması, yerinin değiştirilmemesi,⁴⁵ delillerin yeterli sayıda alınması⁴⁶ bunlardan bazılarıdır.

Delil toplarken uyulması gereken esaslar değişmemekle birlikte olay yerinde delil toplama teknikleri olay tipine göre ve delilin niteliğine göre değişmektedir.⁴⁷ Çünkü her olayda aynı yöntemle delil toplanması bazen sakıncalı bazen de yetersiz olabilir.

41 Yusuf, "Mefhûmu masrahi'l-hâdis", s. 24; Polat, *Kriminoloji ve Kriminalistik*, s. 258,259.

42 Polat, *Kriminoloji ve Kriminalistik*, s. 259.

43 Karakuş-Ünal, "Olay Yeri İnceleme", s. 36.

44 Abdullah b. Süleyman b. Muhammed İclan, *el-Kazâu bi'l-karâini'l-muâsıra*, Câmiatu'l-imam Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye, Riyad, 2006, s. 513-711; Raddâdî, *Muâyenetü mesrahi'l-cerîme*, s. 123; Beru, *Mesrahu'l-cerîme*, s. 90,110; Yusuf, "Mefhumu masrahi'l-hâdis", s. 20,21; Polat, *Kriminoloji ve Kriminalistik*, s. 264; Karakuş-Ünal, "Olay Yeri İnceleme", s. 32.

45 Beru, *Mesrahu'l-cerîme*, s. 69-77; Polat, *Kriminoloji ve Kriminalistik*, s. 278; Karakuş-Ünal, "Olay Yeri İnceleme", s. 37.

46 Polat, *Kriminoloji ve Kriminalistik*, s. 353.

47 el-Ğanım, *et-Tekniyyâtü'l-hadise*, s. 30,54; Polat, *Kriminoloji ve Kriminalistik*, s. 278

Olay yeri Uzmanlarının en önemli işlerden birisi de elde edilen kanıtları değerlendirerek olay yeri analizi yapmaktır. Zira olay yeri incelemede delillerin analizi suçun ispatlanabilmesinin en temel prensibini oluşturmaktadır.⁴⁸

Kur'an ve sünnette olay yeri incelemenin önemine işaret eden naslar olduğu gibi Hz. Peygamber, sahabe, tabiun ve müçtehit imamlar döneminden günümüze kadar olay yerinde delillerin toplanması ve analiziyle ilgili hiç de azımsanmayacak kadar uygulamalar bulunmaktadır. Bahse konu olan örneklerden bazıları şunlardır:

i. Hz. Yusuf'un maruz kaldığı iftira Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir: “*İkisi de kapıya koştı, kadın arkadan Yusuf'un gömleğini yırttı; kapının önünde kocasına rastladılar. Kadın kocasına “Ailene fenalık etmek isteyen bir kimsenin cezası ya hapis ya da can yakıcı bir azab olmalıdır” dedi. Yusuf: “Beni kendine o çağırdı” dedi. Kadın tarafından bir şahit, “Eğer gömleği önden yırtılmışsa kadın doğru söylemiş, erkek yalancılardandır; şayet gömleği arkadan yırtılmışsa kadın yalan söylemiştir, erkek doğrulardandır” diye şahidlik etti. Kocasını gömleğin arkadan yırtılmış olduğunu görünce, karısına hitaben “Doğrusu bu sizin hilenizdir, siz kadınların fendi büyüktür” dedi. Yusuf'a dönerek: “Yusuf! Sen bundan kimseye bahsetme”; kadına dönerek: “Sen de günahının bağışlanmasını dile, çünkü suçlulardansın” dedi.*”⁴⁹

Hz. Yusuf'un suçsuz olduğu gömleğinin arkadan yırtılmasıyla ispatlanmıştır. Bu sonuca olay yerinde elde edilen delilin analiziyle ulaşılmıştır. Kur'an'da yer alan bu kıssa yargı erkine olay yerinden delil toplamanın ve analizinin ne kadar önemli olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Hadise zihinde canlandırılarak görüştürülmüş delil analizinin nasıl yapılacağı ortaya konulmuştur.

Yine Yusuf kıssasında olay yerinden delil toplanması ve faille arasındaki irtibatın kurulmasına işaret edilmektedir. Hz. Yusuf'un kardeşlerinin babalarını kandırmaları ve kardeşlerini kurt yediği şeklinde gizlediklerini zannettikleri suçun ortaya çıkarılmasına zemin hazırlayan süreç Kur'an'da şöyle anlatılmaktadır. “*Yusuf, onların yüklerini hazırlarken su kabını kardeşinin yüküne koydurdu. Sonra da bir çağırıcı şöyle seslendi: “Ey kervancılar! Siz hırsızsiniz.” Dediler ki: ‘Hükümdarın su tasını kaybettik, kim onu (bulup) getirirse, (ona armağan olarak) bir deve yükü vardır. Ben de buna kefilim.’ Onun cezası, kayıp eşya, kimin yükünde bulunursa işte o (şahsa el koymak) onun cezasıdır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız» dediler. Bunun üzerine Yusuf, kardeşinin yükünden önce onların yüklerini aramaya*

48 Raddâdî, *Muâyenetü mesrahi'l-cerime*, s. 51.

49 Yusuf: 12/25,28.

başladı. Sonra su kabını kardeşinin yükünden çıkardı. Kardeşleri: “Ey Vezir! Onun yaşlanmış, kocamış bir babası vardır. Bizden birini onun yerine al. Doğrusu biz senin iyi davrananlardan olduğunu görüyoruz” dediler. Yûsuf, “Malımızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını tutmaktan Allah’a sığınırız. Şüphesiz biz o takdirde zulmetmiş oluruz” dedi.⁵⁰ Kıssa suçun şahsiliği ve olay yerinde elde edilen delille failin tespit edilmesi bakımından önemlidir

“Ey babamız! dediler, biz yarışmak üzere uzaklaştık; Yusuf’u eşyamızın yanında bırakmıştık. (Ne yazık ki) onu kurt yemiş! Fakat biz doğru söyleyenler olsak da sen bize inanmazsın. Gömleğinin üstünde sahte bir kan ile geldiler. (Ya’kub) dedi ki: Bilakis nefisleriniz size (kötü) bir işi güzel gösterdi. Artık (bana düşen) hakkıyla sabretmektir. Anlattığımız karşısında (bana) yardım edecek olan, ancak Allah’tır.”⁵¹ Kardeşleri Hz. Yusuf’u kurtun yediğini olay yerinden getirdikleri gömlekle ispatlamak istemiştir. Ancak Taberi, meşhur tefsirinde bazı rivayetlere dayanarak gömlek sağlam olduğu için Hz. Yakub’un çocuklarına inanmadığını bildirmektedir.⁵² Ayet ve hadisteki bilgiler birleştirildiğinde Hz. Yusuf’un ölüp ölmediği gerçeğine olay yerinde elde edilen bulgularla ulaşıldığı görülmektedir.

ii. Modern hukukta yapılan olay yeri inceleme çalışmalarının ilk örneklerini İslam ceza hukukunda kasame’de görmekteyiz. Zira kasame’ye başvurulup vurulmayacağı, tazminatın devlet tarafından mı yoksa asabe tarafından mı ödeneceği olay yeri inceleme sonuçlarına göre belirlenmiştir.⁵³

Bu bağlamda olay yerinde ölü olarak bulunan kişinin bir cinayete mi kurban gittiği yoksa ecelinden mi öldüğü fukaha tarafından dönemin imkanları nispetinde tespit edilmeye çalışılmıştır. Örneğin kanın vücuttan çıkış yerine göre ölüm sebebi tespit edilmeye çalışılmıştır. Hanefilerde kanın ağız, burun, makat ve zeker gibi yerlerden çıkması normal ölüm olarak yorumlanırken göz ve kulaktan çıkması cinayete olarak değerlendirilmiştir. Çünkü genellikle başkasının müdahalesi olmadan kusma veya burun kanaması gibi nedenlerle kan ağız, burun, makat ve zeker gibi yerlerden kendiliğinden çıkabilir.⁵⁴ Bir kısım fukaha ise intihar olayla-

50 Yusuf: 12/70-79.

51 Yusuf: 12/17-18.

52 Muhammed b. Cerir Ebû Ca’fer et-Taberî, *Câmiu’l-beyân fi te’vili’l-Kur’ân*, Müessesetü’r-risâle, 2000, XV, s. 580.

53 Ebu’l-Hasan Burhâneddin Ali b. Ebî Bekr Merğînânî, *el-Hidâye şerhu Bidâyeti’l-mübtedî*, Dâru ih-yai türâsî’l-Arabi, Beyrut, ts., IV, s. 499; Ebü’l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Kurtubî, *Bidâyeti’l-müctehid ve nihâyeti’l-muktesid*, Matbatu Mustafa, Mısır, 1975, II, s. 431; Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed ibn Kudâme, *el-Muğnî*, Mektebetü’l-Kahire, 1968, VIII, s. 487; Mustafa Zuhayli, *Vesâilu’l-isbât fi’ş-Şeriatil-İslâmiyye*, Mektebetü daru’l-beyan, Beyrut, 1982, s. 531.

54 Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes’ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâiü’s-sanâi’ fi tertibi’ş-şerâi’*, Mekke, 1986, VII, s. 287; Merğînânî, *el-Hidâye*, IV, s. 499.

rında olduğu gibi her kanlı ölümün cinayet olmadığını bu nedenle ağız, burun ve makattan çıkan kanla ölüm sebebinin belirlenemeyeceğini hatta insanların boğarak veya kalbine vurarak kan çıkarmadan da öldürüldüğünü savunmuştur.⁵⁵

iii. Cafer b. Muhammed'ten nakledilen rivayete göre, Ensar'dan bir gence âşık olan kadın beklediği ilgiyi göremeyince bir hileyle onu cezalandırmak ister. Yumurtanın beyazını elbiselerine ve kasıklarına bulaştırır. Sonra bağırarak Hz. Ömer'in yanına gelip sahte delili gösterir. Hz. Ömer kadınlardan durumu incelemelerini ister. Onlar da kadının bedeninde ve elbisesinde meni izleri tespit ettiklerini söyler. Bunun üzerine Hz. Ömer, itham edilen genci cezalandırmak ister. Genç, kadınla birlikte olmadığını kendini koruduğunu söyleyerek durumun iyi araştırılmasını isteyince Hz. Ömer Hz. Ali'ye fikrini sorar. Hz. Ali kaynamış suyu elbisenin üzerine dökerek yaptığı analiz sonucunda meni olduğu iddia edilen sıvının yumurtanın beyazı olduğunu tespit eder. Böylece gencin iftiraya uğradığı ortaya çıkar. Daha sonra kadın da iftira ettiğini itiraf eder.⁵⁶

Bu rivayette olay yeri incelemede bilirkişinin görevlendirilmesi, delillerin toplanması ve analizi aşamalarının tümüne rastlanmaktadır. Şöyle ki, Hz. Ömer hakimliği üstlenip konunun araştırılması için kadınları bilirkişi olarak görevlendirmiştir. Kadının elbisesi ve üzerindeki bulgular olay yerinden delil toplanması neticesinde elde edilmiştir. Sıcak suda sıvının ne olduğunun anlaşılması çabası ise delil analizinin örneğidir. Günümüzde bu tür deliller laboratuvarlarda adli tıp uzmanları tarafından incelenmektedir.

iv. Hırsızlık suçunda faile had cezasının uygulanıp uygulanmayacağı olay yerinde yapılan incelemelerden sonra kararlaştırılır. Mekan kapalı ve kilit kırılmış ise fiil hırsızlık olarak nitelenir. Çalınan mal nisab miktarına ulaştığında had cezası uygulanır. Kapının açık olması, mekanın çevrili olmaması veya bekçinin olmaması gibi durumlar had cezasının uygulanmasına mani durumlar olarak değerlendirilmiştir.⁵⁷

Hırsızlık suçunda olay yeri incelemelerinin hükme etkisinin belirleyici olduğunu gösteren etkenlerden biri de çalınan malın itham edilen kişinin yanında bulunmasıdır. Kimi fakihler çalınan malın itham edilenin yanında bulunmasını had cezasının uygulanması için yeterli görmüştür.⁵⁸ Bu değerlendirme günümüzdeki

55 İbn Kudâme, *el-Muğni*, VIII, s. 495.

56 İbn Kayyim, *Turuku'l-hükmiyye*, s. 44.

57 Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, VII, s. 69; İbn Kudâme, *el-Muğni*, IX, s. 104, 119; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, s. 366.

58 Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed ibn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâmü'l-muvakkiin an rabbi'l-âlemin*, Mektebetü'l-külliyati'l-Ezheriyye, Kahire, 1968, I, s. 113; Zuhayli, *Vesâilu'l-ısbât*, s. 526.

modern hukukçuların olay yerinin bir mahal ile sınırlı olmadığı anlayışının ilk dönemden itibaren İslam hukukçuları tarafından benimsendiğini de göstermektedir.

v. Zina haddinin uygulanması olay yeriyle doğrudan ilişkilidir. Zira cezanın infazı suçun olay yerinde işlendiğinin görülmesine bağlanmıştır.⁵⁹ Buna göre zinanın yapıldığı olay yerinde görülmemişse söylentiden ibaret isnatlarla zina haddi uygulanmaz. Çünkü Hz. Peygamber “*Hadleri şüphelerle düşürünüz*”⁶⁰ buyurmuştur.

vi. İslam ceza hukukunda olay yeri incelemelerinin dikkate alındığının en önemli göstergelerinden biri de suçun daru’l-harpte veya daru’l-İslam’da işlenmesinin şahsın cezalandırılmasına etkisidir. Bir kısım fukaha “*Daru’l-harpte had uygulanmaz.*”⁶¹ rivayetini delil göstererek İslam ülkesinin sınırları dışında işlenen suçlarda had cezasının uygulanamayacağını savunmaktadır.⁶²

vii. Bazı İslam hukukçuları insanların yardım isteme imkanının olması ve devlet otoritesinin bulunmasını dikkate alarak olay yerini eşkıyalık suçunun oluşmasının temel kriterlerinden saymıştır. Bu bağlamda Hanefiler suçta eşkıyalık hükümlerinin uygulanması için şehir içinde veya dışında işlendiğinin tespit edilmesini şart koşturmuştur. Şehirde işlenen suç eşkıyalık olarak değerlendirilmezken şehir dışında işlenen suç eşkıyalık olarak değerlendirilmiştir.⁶³

viii. Bedir savaşında Muaz b. Amr b. el-Camuh ve Muaz b. Afra adında iki kardeş sahabe Ebu Cehli öldürdüğünü ve selebesinin kendisine ait olduğunu iddia edince Hz. Peygamber, kılıçlarını silip silmediklerini sorar. İkisi de silmediklerini söyleyince incelemek için kılıçlarını göstermelerini ister. Kılıçtaki kanın yoğunluğundan selebenin kimin hakkı olduğunu belirler. Hz. Peygamber olay yerinde kullanılan alet üzerindeki delili analiz ederek selebenin kime ait olduğuna karar vermiştir.⁶⁴

ix. Cinayet davalarında olay yerinde bulunan suç aletinin niteliği suçun kasıtlı, hatalı veya kasda benzer iradeyle işlenip işlenmediğinin tespitinde önemli rol oynamaktadır. Klasik kaynaklarımızda bunun örneğini suç aletinin taş, değnek veya kılıç/bıçak olmasının cezaya etkisinde görmekteyiz. Bu durum hırsızlık

59 Nisa:4/15; Nur:24/4; Buhari, “Hudûd”, 21; Ebû Dâvûd, “Diyât”, 12.

60 Abdullah b. Yusuf b. Muhammed ez-Zeylaî, *Nasbu’r-râye li-ehâdisi’l-Hidâye*, Müessesetü’r-reyyan, Beyrut, 1997, III, s. 333; Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah eş-Şevkânî, *Neylü’l-evtâr*, Daru’l-hadis, Mısır, 1993, VII, s. 125.

61 Beyhakî, *Sünen*, IX, 178; Zeylaî, *Nasbu’r-raye*, III, s. 343

62 Serahsî, *Mebstât*, IX, s. 174.

63 Serahsî, *Mebstât*, IX, s. 201.

64 Müslim, “Cihad ve Siyer”, 13.

olaylarında olduğu gibi cinayet olaylarında da suçu ispat edilenlerin olay yerinde bulunan delillerin analizine göre cezalandırıldığını göstermektedir.⁶⁵

x. Yukarıda bahsi geçen hadisede çobanı Ureynelilerin öldürdüğü kaiflerin olay yerindeki ayak izleriyle tespit edilmiş, bu delille suçlu oldukları ispatlanan Ureyneliler cezalandırılmıştır.⁶⁶

xi. Hz. Ömer döneminde gençlerden biri öldürülür. Yapılan bütün araştırmalara rağmen katile ait her hangi bir delil bulunamaz. Ancak bir yıl sonra aynı yere yeni doğan bir çocuk bırakılır. Hz. Ömer öldürülen gençle aynı yere bırakılan çocuk arasında bir bağ olduğundan şüphelenerek olayın aydınlatılabileceğini düşünür. Bu nedenle çocuğa annelik şefkatiyle yaklaşan bir kadın olduğunda haber vermesi şartıyla nafakası devletten karşılanmak üzere çocuğu bakıcı bir kadına verir. Yıllar sonra bakıcı kadına bir cariye gelerek çocuğu efendisinin görmek istediğini söyler. Bakıcı kadın, cariye ve çocuk birlikte çocuğu görmek isteyen kadının evine giderler. Cariyenin efendisi çocuğa anne şefkatiyle sarılır. Bunu gören bakıcı durumu Hz. Ömer'e haber verir. Hz. Ömer bu kadının evine gider ve olayı anlatmasını yoksa onu öldüreceğini söyler. Bunun üzerine kadın tüm gerçeği anlatır. Kendisine anne gibi davranan ve bu sebeple sık sık yanına gidip gelen kadının bir gün yolculuğa çıkarken kıza benzeyen çocuğunu kendi yanına bıraktığını fakat gerçekte kız olmayan bu gencin kendisine tecavüz ettiğini bu esnada yanında bulduğu bıçakla onu öldürüp cesedinin bulunduğu yere attığını, ondan hamile kaldığını bir yıl sonra aynı yere çocuğu da bıraktığını söyler.⁶⁷ Bu olay aradan uzun bir süre geçmesine rağmen olay yerindeki delillerle katil ve maktul arasında bağlantı kurarak faili meçhul bir cinayetin aydınlatıldığını göstermektedir.

4. Delillerin Korunması

Günümüz hukuk adamlarının olay yeri incelemelerinde ittifak ettiği hususlardan biri de olay yerinden alınan mağdura veya faille ait olduğu düşünülen verilerin yasal zeminde korunmasıdır. Çünkü olay yerinden toplanan bulgular korunmadığında bilgilendirme niteliği taşısa da mahkeme tarafından delil olarak kabul edilmeyebilir.⁶⁸

65 ibn Kudâme, *el-Muğni*, VIII, s. 265, 266; Ebû Bekr Alaeddin Muhammed b. Ahmed b. Ebi Ahmed es-Semerkandî, *Tuhfetü'l-fukâhâ*, Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, Beyrut, 1994, III, s. 103.

66 Buhari, "Hudûd", 17; Ebû Dâvûd, "Hudûd", 3.

67 İbn Kayyim, *Turuku'l-hükmiyye*, s. 41.

68 Yusuf, "Mefhûmu masrahi'l-hâdis", s. 23; Polat, *Kriminoloji ve Kriminalistik*, s. 278.

Olay yerinde toplanan deliller fiziksel, kimyasal ve biyolojik özelliklerine göre farklı şekillerde korunmalıdır. Bu nedenle delillerin içeriklerine göre farklı koruma usulleri geliştirilmiş⁶⁹ kanuni düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda ülkemizde de “Polisin Adli Görevlerinin Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması Muhafazası ve İlgili Yerlere Gönderilmesi Hakkında Yönetmelik” çıkartılmıştır. Bu yönetmelikle olay yeri inceleme ekiplerinin delil toplarken, ambalajlarken ve naklederken uyması gereken ilkeler belirlenmiştir.⁷⁰ Ayrıca delillerin korunmasıyla ilgili olarak “Suç Eşyası Yönetmeliği” çıkartılmıştır. Bu yönetmelikle Suçta kullanılan aletlerin nasıl korunması gerektiği ve nasıl nakledileceği belirlenmiş delillerin muhafazası için “delil muhafaza ünitesi” oluşturulmuştur.⁷¹

Şüpheli, sanık veya diğer kişilerden alınan örnekleri birbirine karıştırılmaması da olay yeri incelemelerinde delillerin korunması kapsamında değerlendirilmektedir.⁷²

Hız. Ali'nin şahitlerin söylediklerini katibe yazdırması soruşturmada yapılanların o dönemde de kayda geçirilerek korunduğunu göstermesi bakımından önemlidir.⁷³

Osmanlı döneminde suç mahallinde ele geçirilen delillerin korunması için tedbirler geliştirilmiştir. Delillerin kayıt tutulmak suretiyle muhafaza edildiği 23 Kasım 1892 tarihli belgede şu şekilde yer almaktadır: “*Cinayet ya da suç işlemek isnadıyla tutuklanan ve mahkemeye sevk edilenlerin gözaltına alındıkları sırada üzerlerinde veya suç mahallinde el konulan eşya ve silahlarının suç delili olması sebebiyle yargılama esnasında mahkeme heyeti tarafından görülmesi kanun gereğidir. Böyle olmasına rağmen bu tür delillerin bazılarının kaybolması nedeniyle kimi yerlerde yargılama sürecinin uzadığı öğrenilmiştir. Bu nedenle Başbakanlık emriyle bu tür eşya ve silahların kayıtlarının bulunduğu bir defterin hazırlanarak İstanbul'a gönderilmesi için ilgili birimlere tebligat yapılmıştır.*”⁷⁴

Bilimsel gelişmelere paralel olarak delillerin korunması için olay yeri incelemelerinde fotoğraf makineleri kullanılmaya başlanmıştır. Bunu Osmanlı arşi-

69 Dehlâvî, *el-İntikâl ve'l-muâyene*, s. 40,41; Raddâdî, *Muâyenetü mesrahi'l-cerime*, s. 60; Karakuş-Ünal, “Olay Yeri İnceleme”, s. 76; Ballard, *Olay Yeri İnceleme*, s. 17.

70 Polisin Adli Görevlerinin Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması Muhafazası ve İlgili Yerlere Gönderilmesi Hakkında Yönetmelik, md. 13-20.

71 Suç Eşyası Yönetmeliği, md. 5-13

72 Ebru Altaş, “Bir Koruma Tedbiri Olarak Moleküler Genetik İncelemeler ve DNA Verileri ve Türkiye Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Yıl:2, sy.1, Nisan 2007, s. 93.

73 İbn Kayyım, *Turuku'l-hükmiyye*, s. 45.

74 Komisyon, *Asayiş Berkemal Polis Teşkilatının Kuruluşu ve Olay Yeri İnceleme Çalışmaları*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2013, s. 144.

vinde yer alan “*Olay yerinde bırakılan parmak izlerinin fotoğraflarının alınması her zaman mümkün olamayacağından orada bulunan izleri almak üzere Viyana fotoğraf memuru tarafından icat edilen eczalı kağıttan yeterli miktarda alınması*”⁷⁵ ifadelerinden anlıyoruz.

B. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Her ne kadar terim olarak kullanılsa da bugünkü anlamda olay yeri incelemenin örneklerine hem Kur’ân’da hem de sünnette rastlanmaktadır. İslam ceza hukukunda olay yeri inceleme sahabe döneminden günümüze kadar yetkili makamın izni, ekiplerin oluşturulması, delillerin analizi ve korunması gibi tüm aşamalarıyla adli soruşturmaların en önemli basamaklarından birini oluşturmuştur.

İslam ispat hukukunda hakimin şahsi bilgisinin sınırlı hallerde delil sayılması olay yeri inceleme ekiplerinin özel bilgi ve becerilerine başvurulmasını zorunlu kılmıştır.⁷⁶ Bilim ve tıp alanındaki gelişmeler bu ekiplerin önemini daha da artırmıştır. İslam hukukunda bu gelişmeler göz ardı edilmemiş yargılama hakim tarafından yapılsa da tıpkı bugün olduğu gibi geçmişte de “ehlü’l-ilm” ve “ehlü’l-hibre” olarak isimlendirilen uzman kişilerden yararlanılmış dönemin imkanları nispetinde istifade edilmiştir. Hem hukuki ihtilafların çözümünde hem de mahkemece yapılması gereken tespit ve değerlendirmelerde tecrübesine başvuru bu kişiler olay yeri inceleme ekiplerinin ilk örneğini oluşturur.

İslam ispat hukuku sistematüğinde olay yerinde toplanan deliller ikinci derecede görülen karinelere dayanır. Tarihsel süreçte fakihlerin bu değerlendirmesini haksız görmek vicdansızlık olur. Çünkü karine olarak değerlendirilen delillerin çoğu zaman şahitlik ve ikrardan daha kuvvetli olabileceğini destekleyen imkan bulunamamıştır. Ancak günümüzde olay yerinden elde edilen deliller güvenilirliği ve tekrarlanabilirliği gibi özellikleriyle bazı şartlarda klasik ispat vasıtalarının da önüne geçmiştir.

Günümüzde olay yeri incelemeleri birtakım yasal düzenlemelerle yürütülmektedir. Delillerin toplanmasından korunması, nakledilmesi ve analizine kadar tüm detayları ihtiva eden yönetmelikler hazırlanarak olay yeri incelemenin çalışma usulleri belirlenmiştir. Düzenlemelerin bir kısmı teknik yöntemlerle diğer bir kısmı da insan haklarıyla ilgilidir. Bu esasların özellikle teknik kısmıyla ilgili

75 Komisyon, *Asayiş Berkemal*, s. 152.

76 Daha geniş bilgi için bkz. Nasi Aslan, *İslam Hukukunda Yargılama Etiği ve İlkeleri*, Karahan Yayınları, Adana, 2014, s. 160,166.

kriterler İslam hukukunda da olduğu gibi uygulanabilir. Zira soruşturmanın güvenliği bakımında uyulması zorunludur. Ancak özellikle insan hakları noktasında İslam hukukunun yapısı gereği bir takım ilave düzenlemelere yer verilmelidir. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz.

i. Profesyonel suçlular olay yerinde asıl suçluyu gizleyerek soruşturmacıyı yanıltacak şekilde delil bırakabilir. Bunun en güzel örneği Hz. Peygamber döneminde yaşanmış ve sonuçta ayet nazil olmuştur. Rivayete göre Zafer oğullarından Tu'me b. Ubeyrik, komşusu Katade b. Numan'ın un çuvalından zırhı çalar. Ancak çuvalı kendi evinde değil de Yahudilerden Zeyd b. Sem'in evinde saklar. Zırh Tu'me'nin evinde aranır fakat bulunamaz. Üstelik Tu'me zırhtan haberi olmadığını söyler, yemin ederek insanları inandırır. Bunun üzerine oradakiler olay yerindeki un izini takip ederler. İz insanları Yahudinin evine götürür. Zırhı da burada bulurlar. Yahudi zırhı kendisine Tu'me'nin verdiğini söyler. Olayın böyle olduğuna bazı Yahudiler de şahitlik eder. Bunun üzerine Zafer oğullarından bir grup Hz. Peygamber'e giderek zırhı Tu'me'nin çalmadığını, haksız yere suçlandığını, buna karşılık çalınan mal yanında bulunan Yahudinin aklanacağını söyleyerek ikna etmeye çalışırlar. Hz. Peygamber bir an Zafer oğullarına İnanır ve Yahudiyi cezalandırmaya teşebbüs eder. Ancak Nisa suresinin şu ayetleri nazil olur. *"Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana Kitabı hak ile indirdik; hainlerden taraf olma ve Allah'tan mağfiret iste, çünkü Allah, çok yargılayıcı, ziyadesiyle esirgeyicidir. Kendilerine hıyanet edenleri savunma; çünkü Allah hainliği meslek edinmiş günahkârları sevmez. Allah'ın sana lütfu ve esirgemesi olmasaydı, onlardan bir grup seni saptırmaya yeltenmişti. Onlar yalnızca kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah sana Kitabı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın lütfu sana gerçekten büyük olmuştur."*⁷⁷ Bu nedenle olay yerinde toplanan bulgular suçlu ile suç arasındaki bağlantısından emin olmadıkça delil olarak kullanılmamalıdır. *"Ey iman edenler! Size bir fasık bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın."*⁷⁸ ayetinde belirtildiği gibi bulgulara şüpheyle yaklaşılmalıdır. Ayetten ilk anlaşılan insanın verdiği bilgiler olsa da olay yerinden elde edilen bilgilerin doğruluğunun araştırılmasına da dolaylı olarak işaret edilmektedir. Çünkü olay yerinden toplanan deliller olayın nasıl ve kimin tarafından işlendiğini haber veren sessiz şahitlerdir. Nitekim *"O gün ağızlarını mühürleriz, Bizimle elleri konuşur, ayakları da yaptıklarına şahitlik eder."*⁷⁹ ayetiyle biyolojik delillerin haber kaynağı olabileceğine delalet etmektedir.

77 Nisa: 4/105-113.

78 Hucurat: 49/ 6.

79 Yasin: 36/65.

ii. Olay yeri incelemeleri insanın canı, malı ve namusunun muhterem olduğu⁸⁰ kuralından hareketle maksad-ı şeriadan beklenen hedefler gözetilerek mahremiyetin korunması, özel hayatın gizliliği ve tecessüs yapılmaması ilkeleri çerçevesinde yürütülmelidir. Tüm çalışmalar kamu güvenliği ve insan hakları arasındaki dengeyi koruyarak yapılmalıdır.

*“Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, geldiğinizde ev sahiplerine selâm vermeden girmeyin. Bu davranış sizin için daha hayırlıdır. Düşünüp anlayasınız diye size böyle öğüt veriliyor. Eğer evde kimseyi bulamazsanız, size izin verilmeye kadar oraya girmeyin. Eğer size, “Geri dönün” denirse, hemen dönün. Çünkü bu, sizin için daha nezih bir davranıştır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla bilendir.”*⁸¹ ayetleri başkasının evine izinsiz girilmesine bile izin vermediğine göre üst arama, ev arama, zanlıdan biyolojik delil alma gibi soruşturma ve delil toplama faaliyetleri “kuvvetli şüphe” olduğu durumlarda resmi izinle yapılmalıdır. Müslümanın mahremiyet haklarının ölümden sonra da devam ettiği bilgisinden hareketle hem maktulün hem de zanlının beden mahremiyetine riayet edilmelidir.

*“Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahıdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin giybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allaha karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir.”*⁸² Ayetinde işaret edildiği gibi olay yeri incelemelerinde kişilik haklarını zedeleyecek özel bilgiler teşhir edilmemeli, veriler yetkisiz kişi ve kurumlarla paylaşılmamalıdır. Böylece hem soruşturmanın gizliliği hem de delillerin güvenliği sağlanmış olur.

iii. Olay yeri inceleme ekibi uzman, görev sorumluluğunun bilincinde, adalet duygusu yüksek ve ahlaklı kişilerden oluşturulmalı aralarında mutlaka kadın üye bulundurulmalıdır. Aksi halde soruşturmanın güvenliği tartışılır hale gelebilir. Normal hayatta kadın-erkek ilişkilerini düzenleyen kurallara zorunlu haller dışında soruşturma süresince de uyulmalıdır. Bu bağlamda yaşayan kadınla olduğu gibi olay yerinde bulunan kadın cesediyle yabancı bir erkeğin halvetine izin verilmemeli, beden mahremiyetine itibar edilmeli, mümkün olduğu kadar otopsi, vücut muayenesi, vücuttan örnek alma gibi delil toplama işlemleri kadın uzmanlar tarafından yapılmalıdır.

80 İsra: 17/ 70; Müslim, “Birr”, 10.

81 Nur: 24/27, 28.

82 Hucurat: 49/12.